

Այդուհաս քահանային ու թողական խորհրդոյն անհնա-
թիկ թու կողմու ընթացքը՝ ինչն ըսել է . այս բողոքագրին
հիշկնակները Այտնցիները իրացնէ իրենց պէս խա-
ւարեալ գաղափարն ահր մարդկի կը կարծեն. որ այնչափ
անարդունք կը հանդիսին լստելու և կը կարծեն անպատի-
մնաւ : Քանի որ խորհուրդս կառավարութեան կողմէն
ստատիկ արդիւնական պատուէր մ'ընդունած է . ինչ
պէտք էր ընելու : Հանգուցելոյն ազնիւ եղբարքը չի-
վշտացունելու համար տէրութեան հրամանին հակառակ
պէտք էր գործել . ինչու՞ բողոքը առ աղգային վարչու-
թիւնն և ո՛չ առ տեղական կառավարութիւնն չեն բառ-
նար : Կառավարութիւնն ասանկ հրաման տուաւ . մենք
ալ հնազանդեցանք . ուրեմն տէրութեան այսպիսի հրա-
մանի մը հնազանդելնիւն է անհնթ եթ ու կողիտ ընթաց-
քստանիլ . մենք այս անպատուութիւնը չենք ընդունիլ
և ձեր չափն ալ ձեզի կ'իմացունենք , ո՞ անխոհմ հեղի-
նակներ , դուք առ աղգային վարչութիւնը կը բողոքեք .
մենք ալ անգալան կառավարութեանը պիտի բողոքենք

զույց տեղադրելու Բաղնիքի մասին ազդեցությունները կը պատկանին, ու մեր այս կողմից ու անհիմն կարծուած գործադրութեան հրամանը որ տեղադրելու տուած է մեղի, զույց կը խափանէ: Քաղաքական անունը նոր և Այստեղից համար նորապէս բառ մի է. Երբ Բաղնիք տեղեան ազդատու մին չորհրդէն ի բնէ անտի վայելած կըլլայ Այստեղից: Եթէ իրօք վայելած ալ ըլլայ, այս պարագային մէջ անհամար զանազան տեղադրութեան հրամաններ հակառակ մեղանշանով մեր պարկեշտ հալաւ տակաւ թեան թափելու Բաղնիքի մասին ազդատու մին անտի չորհրդէն անտի տեղադրելու: Ստուգելու գիտնալ, ո՞ր ընդհանրութիւն կ'ընկերակցէր, որ տեղադրութեան ամենապարզ հրամաններն զմէ կ'ընկերակցէր, քանզի դուք ալ մեղի ալիս հալաւ տակ էք. ուրիշ մի յանգիւնք տեղադրութեան հրամանը կատարողները անտի տեղադրելու: Բայց ի՞նչ որ յանգիւնքը ըլլալ, անտարադիպ տեղադրութեան հրամանը: Այս այսպէս ըլլալով կըլլայ որ արդի խորագիր, որ նոյն ընդհանրութեան յօդուածին վերջը զմեզ դատարարութեան էք ձեր խորհրդածութիւններով, անշուշտ անգիտութեամբ: Բայց կը տեսնուի որ արդի խորագիր խորագիրը իր անտի տեղադրութեան հրամաններէն քան Բաղնիքի մասին ազդատու մին ազդատուութեան: Ի վերջոյ կըլլանք ընդհանրութեան խորագիր, որ տեղադրութեան խորագիրն է. չորհրդէն մէջ մեր այս իրաւասութեան յօդուածին տեղադրութեան չորհրդէն, որպէսզի արդի ընդհանրութեան անտի տեղադրութեան ալ վերադառնալով Բաղնիքի մասին հրապարակութեան չափաւոր, որ վերադառնալով չորհրդէն իր անտի տեղադրութեան մինչև որ իրենց արժանաւոր պատժը չ'ընտրեն:

Այսպէս թաղանթի խորհրդէն,
Համի կարգաւոր Մ. Մարգարէան,
Տեղի կրօն: Օհան Ռաֆի Մկրտիչեան,
Յովնանեան Խաչատրեան,
Մանուէլ Յարութեան Երեսնեան
Մանուէլ Ստեփան Յովնանեան:

Այս նամակը ինչպէս կը տեսնուի, Լեւոն—այ նախընթաց թուոյն մէջ ազաւ Լեւոնի Բաղնիքի մասին և եղբայր հրատարակել տուած նամակին պատասխանն է. զոր Այստեղի թաղական խորհրդէն զրաժ է մեզ հերքելու համար իրեն գէտ և Այստեղի արժանապատիւ քահանային գէտ եղած ամբաստանութիւնները: Ոչ զամբաստանութիւնը այս երկու նամակները, կամ լաւ և է ըսել այս երկու փոխադրած ընդհանրութեան կարգաւորել կընան դատարարութիւն մի ընել յիշեալ ձախորդ եղբայրութեանը վերայ, որ հանդուցելոյն և եղբայր և ազգականաց սրտին կոկիծը զժողովարար աւելցնելու պատճառ տուած է:

Բնութիւնը քաղաքական իշխանին եւ Այստեղի կայսեր այցելութիւնը ի Ս. Երուսաղէմ:

(Շարունակութիւն եւ վերջ:)(1)

Այստեղի վեհապետ կայսրը Յրամանաւ—Ժողով ամսոյ 27—8ին երկուշաբթի օր Յոսիպի նաւահանգիստին մէջ խորհուրդ իր նաւը, թնդանթիւնները որոտ, ու մեղքով, որուն խորհրդէն զմեզ արտաքին գնացին Ս. Երուսաղէմի Այստեղի վեհապետ կոմս Գալուստ և իւր զինանախարար Պ. Բասկալ Սուրբատեան, Գամառ կոմս ընդհանուր կուսակալ Վալի փաշան եւ Երուսաղէմի կատաւարի Վեհապետ փաշան որ յատկապէս Յոսիպի կըստաւելին Նորին Վեհապետութեան գալուստը: Վեհապետ կայսրը Լատինաց փաշան իջնանց, ուր ընդունուեցաւ եկեղեցական հանդիսի: Վալիքն մեկնելով յոյն կաթողիկոս Նիկիոյի պարտիզը իջաւ, ուր կը ընդունուէին Գամառ կոմսի կուսակալին մարդիկը: Կէս օրէն յետոյ մեծաւ հանդիսի ելաւ Յոսիպի պարտիզին քաղաքի մէջ և զինուոր հետ, Գամառ կոմսի կուսակալութեան շինութիւն (ցեղապետներն) և հաղարի չափ հեծեւ լողորներէ շրջապատուած, զորս բերած էր իրեն հետ Վալի փաշան և այսպէս հասնելով Ռեմիէ Լատինաց փաշան այցելուելու ըրաւ, և ապա մի ժամ հեռաւորութեան մէջ պատրաստուած վրաններուն տակ ճաշեց:

Գիշերը օթեանց Ապուղոյ չ'ընտրած լեւոնադաշտին վրայ ուր մեծ պատրաստութիւններ եղած էին արդէն տեղադրութեան կողմէն, և երեքշաբթի առաւօտ Գալուստ ըստած տեղէն հասնելով, հապաւ իւր համազգեստները և ուղեւորեցաւ զկալի Երուսաղէմ: Բաղնիքի ընդհանրութեան

կիշները ճանապարհներու վրայ անհամար կըստաւելին: Բաղնիքի արտաքին քաղաք ժամու հեռաւորութեամբ երկու յաղթական կամարներ պատրաստուած էին զեղեցիկ զարդերով և զրուակներով: Սկիզբ Այստեղի հալաւ տակ քրիստոնեաներն, իսկ միւսը նոյն տեղադրութեան հալաւ տակ շրջաններն: Վերադառնալով յաղթական կամարին մօտ կըստաւելին ընդհանրութեան արդի խորագիր, որպէսզի հիւստիստները, և տաճկական Բուշտի զարդեր աշակերտները համազգեստով, իսկ հրէից արտաքին կամարին մօտ կըստաւելին Զրէայք Աստուածաշունչով և տաճկական պատգամայ տաճկականներով, նոյնպէս ճանապարհի մէջ կըլլան կայսր և իւր զինուորները համազգեստով: Այսին զօրքերը և նախընթաց եկաւորները կատարելով և ձիւրով զկալի քաղաք կը յաղթեն, և ապա երեւոյս կայսրը իւր յատուկ ուղեկցիներով հանգիւնք, և իսկոյն սկսան որոտալ թնդանթիւնները: Կայսրը գալով իջաւ քրիստոնեայ պատրաստած կամարին մօտ և ծուկ չորհրդէն ի պատիւ Երուսաղէմայ նախկին յօդուած, և իսկոյն կաւ. ուր ներկայացաւ Լատինաց փաշան տեղադրութեան սկսաւ հանդիսի զերծ մի խափ, որուն իւրին ուղեգրութեամբ ունեցողը եղաւ կայսրը, ապա ներկայացան Յունաց և Հայոց Գալուստները քանի մի եկեղեցականներով հանգիւնք, յետոյ ներկայացան հիւստիստները և բողոքականաց երկնները, որոնց տեղադրութեան յոյսն էր իւր շնորհակալութիւնն և ձիւր չորհրդէն սկսաւ յոտաշէլ:

Այսպէս առաջին կամարին տաճկէն և երբ երկրորդին մօտ հասաւ Զրէից մանկուքը սկսան երգել, և Ռաբբիները պատգամները մատուցին, որոց զոհոնակութիւն յայտնեց վեհապետ կայսրը. և ապա սկսան յաճմէ և աշկիջ զանազան լեզուներով կեցցելներ հնչուել, և այսպէս փառաւոր ընդունուեցաւ կամարի վրայ մինչև քաղաքի դուռը Յոսիպի: Այստեղ Լատինաց եպիսկոպոսը կ'ընդունուէր և երգելի զարկներով հանգիւնք կըստաւել, ուր ընդունեց զկայսրն եկեղեցական հանդիսի և ապա հետի ուր զինքն զկալի Ս. Յարութեան տաճարը, ուր զինքն հալաւ կայսրը իւր ուստը և երկրպագութիւնը մատուցանելին յետոյ զինուորական շնորհակալութեան զանազան զինուորական զինուորները, և ապա կայսրը հանգուցեալ երգոր Մարտիրոսի (Մեքսիկայի կայսր) հոգեւոր համար: Սոյն առաւօտ հոգեւորեցաւ բարեպաշտ կայսրը. պատարագէն վերին զինեց Ս. Յարութեան նորախորհրդէն զարկելու և այլ նշանաւոր սրբազան տեղիքը, ելաւ Յունաց փաշան և պատրիարքարանը այցելութեան և ապա զնոյն Լատինաց փաշան, պատրիարքարանը և ուրիշ քանի մը տեղեր և յետոյ յատկապէս այցելութեան ելաւ մեր սրբոյ Յարութեան փաշան: Այստեղ բարեպաշտն էր համարին նկարագրել մեր փառաց ընդունուեցաւ իւր:

Արդէն կոնստանդին ամեն պատրաստութիւն տնօրէնութեան էր փաշան մէջ: Բոլոր փառացիները շորհաւ առած էին, և սարկաւորները, զարկները և զարդերի ժամանակաւորները շաղկիւններ հաղած: Երբ կայսրը մօտեցան խաղաղեցաւ, իսկոյն ելան ամենքը և վալիքի դրան առջև ըստ կարգի շարուեցան, ունեցող իւրենց ձեռքը խաչի, խաչվառ, մանդիկներ և ծաղիկներ և առջևին կերթար խաչվառ. իսկ Ս. Պատրիարքը ծաղիկներով մի առած զինուորաց Կենաց փաշան ձեռքը և կեղեցիկ զրանը կըստաւել, իւր յաճմէ և յաճեալ կողմը ունեցողով շորս փառացիներն մատուցանել ի ձեռքին: Երբ կայսրը վալիքի դրան մօտ եղած կամարին մօտեցաւ, երգելի մանկանց իւրեն սկսաւ կայսրը համար յատուկ պատրաստուած քաղաքական երգը նուագել, և այնպէս թափար կաղմաւ յաճմէ և յաճեալ զինեց զկալի եկեղեցի, ուր ընդունուեցաւ համարները և համարները իւր ուղեկցիներով հանգիւնք, նախ ծուկ չորհրդէն Գալուստի Ս. Առաքելոյն խորհրդին առջև մատուց իւր աղաթը և ապա առաջ սեղանին առջև գալով սկսաւ քանի մը հիւստիստներ աշխատեցան անցնել զորս յատկապէս բերել տուաւ Ս. Պատրիարքն, և եկեղեցի շքեղ պատրաստութեան վրայ զմայելով շնորհակալութիւն մատուց սրբազան Պատրիարքին այսպիսի շքեղ ընդունուեցաւ իւր փառացիները: Երկուշաբթի երեկով նմանօրինակ հանդիսի և երգով

զինեց ի պատրիարքարան. երգեցողութիւնը լաւ և տաճկականներն մէջ պատուական շաղկի մը հաղած ձեռքը կը ընդհանրութեան երգը, որ զրուած էր զարդարուն տառերով և փնջահիւ ժապաւնով կապուած. զոր ընդունեց կայսրը և շնորհակալութիւն մատուցանելով յանձնեց իւր առեւտրարին: Ստաւ պատրիարքարան որ պատրաստուած էր պարզ և վայելուչ շքեղութեամբ և յատուկ դահլիճում էր իրեն համար: Ստաւ կայսրը շնորհակալութեան պատուական հետքիւն ներ աշխատեց, պատրիարքները նկատել, ուր էին իւր իւր օգոտաւորաւ տնօրէնող պատրիարքները զորս անցած տարի նուէր զրկած էր Ս. Սթուոյս, քանի մի տեղի կաթողիկոսը հարցոյց Սթուոյս և Հայ աղի վիճակին վրայ և ապա այս նշանաւոր խօսքերն ըսաւ սրբազան Պատրիարքին. «Շնորհակալ եմ և յաւիտեան չեմ կարող մոռնալ այս ընդունելութիւնը, որով պատուեցի զիս»: Սրբազան Պատրիարքը պատասխանեց. «Մենք միայն մեր պարտը կատարեցինք և անշաղի դո՛ւնք, որ ձեր անմոռնակ այցելութեամբ պատուեցի մեր Սթուոյս և ընդ նմին իւր չորհրդէն»: Այսպիսի զոհոնակութեամբ մեկնեցաւ կայսրը, իւր մարդասիրութեան յիշատակը թողով քանդակուած բոլոր միսքանութեան սրտին մէջ: Ստաւայնք առել որ սրբազան Պատրիարքը Պաշտ Նշանաւոր նախարարին հետ ևս կարճ տեսակցութիւն տեսցաւ: Նախ յատուկ հարցոյց կայսրը թէ ինչպիսիք զնոյնք եպիսկոպոսը ո՞ր է, իսկոյն ներկայացան Սահակ եպիսկոպոսն և Տիմոթէոս վարդապետը և բաւական խօսակցութիւն եղաւ:

Մեր վալիքն մեկնելէն զինքն կայսրը այցելութեան զընայ Զրէից Սինիոյի մանկուքը և Ռաբբիներ հիւանդանոցին և ապա զարձաւ իւր իջնանք, ընդունելով հիւանդանոցայն այցելութիւնը: Իսկ զինքն կ'սկսաւ ուղեւորեցաւ ի ինքն զինքն, ուղեկցութեամբ տեղական փաշային և հեծեւորաց, ուր շրջապագով նշանաւոր տեղիքը, երկուշաբթի զարձաւ իւր իջնանք:

Հետեւ օրը հինգշաբթի առաւօտ Սոլոմոնեան տաճարը զնայ և զինքն ճաշուն ճանապարհ անկաւ զինքն զետ Յարութեան, զորական պահակով հանգիւնք և չընդգայելով յերկրով և մեծաւ ծովաւորները, ուրախ օր երկուշաբթի զարձաւ յերուսաղէմ:

Պարտը կը ճանապարհէր առել որ կայսրը քաղաքը մտած օրէն ի վեր ամեն ազգաց զրօնները կը ծածանան, և իւրաքանչիւր երկուշաբթի ամեն տեղ լուսավորութիւն կըլլանէր. իսկ առաջին և վերջին զինքնները յատուկ հրախաղով իրենք կատարուեցան:

Վեհապետ կայսրը ամեն տեղ սիրով ընդունեց իրեն մատուցուած խնդրազրկները և խոստացաւ ամենու աշխատանքը կատարել: Ինչպէս կը ընդհանրութեան նուէրներ տուած է Այստեղից փաշան և խոստացած է քանի մի լատինական փաշաներ համար զգեստներ և եկեղեցական անթմեր զրկել, և Ս. Տեղեաց նորոգութեան օժանդակել: Ուրախ ենք որ մեր հայազգի մեծապատիւ Պ. Յարութեան քահանայ և երբ յայտնեց էր կայսր իւր շնորհակալութիւնը, իւր ստացած ասպետական նշանին համար, հետեւեալ նշանաւոր խօսքերը լսել ի կայսրէն. «Գուրու ջանքը արժանաւոր, և առաւել արդէն լսած էի և ուրախ եմ որ աշօք տեսայ զերկերէն չեմ մոռնար այն զի լուսավորութիւնը, զորս դու մատուցի իմ ճանապարհորդութեան ժամանակ Պաշտեալին մէջ»: Շարունակ առաւօտ վեհապետ կայսրը ելաւ քաղաքէն նախարարին հանդիսի, թնդանթիւններ սկսան որոտալ, և խուան բաղնիքի ընդհանրաց, արանց և կատեանքը վեհապետ Հիւրը, որ իւր այցելութեամբ արթնացաւ Երուսաղէմի մէջ խառն հեռաւոր դարուց յիշատակներ: Վասնզի, յայտնի է որ Թաշախարց պատեւ լազնիկներն զինքն արդէն ընդհանրած էին կայսրաց և իւրաքանչիւր այցելութիւնները Երուսաղէմի մէջ, և աշխատեցան երբ կայսրը մօտեցաւ, իսկոյն ձին կայսրեցոյց, իսկոյն շնորհակալութիւն մատուց սրբազան Պատրիարքին, զարձաւ կրկնելով. «Յաւիտեան անմոռնակ ինձ համար ձեր ցուցած յարգանքը» և սրբազան Հայրը զոհոնակութիւն մատուցանելով և օրհնելով կայսրը ճանապարհորդութիւնը, մատուց իւր վերջին հրամարական ողջոյնը:

1) Տես լրագրոյն Գալուստի քիւր:

